

hitében földöntúli erővel ruházta föl őket. Minden valószínűség szerint nem is iparkodtak ezeket a róluk alkotott hiedelmeket eloszlatni, s talán maguk is hittek földöntúli erejükben.

*

Később, már halála után I. János és felesége, M. J. Biborka Csíkszeredából, 1979 nyarán meséltek Mihály Lajosról. Az akkor készült magnetofonfelvétel szövege jól mutatja, miként vélekedtek a falubeliek a *mondó ember* tudományáról.

JÁNOS: Mihájoktól származott Miháj Lajos. Ménaság vagy Pottyand, vagy mejk ott, ott vót Miháj Lajos, aki szintén ijen tudással vagy ijen sugallattal rendelkezett, hogy hosszú éveken át, egész öregkorig jártak hozzá.

— Hát ne, mongya meg Lajos bácsi, hogy ez hogy történt s kinél van? Vagy ijen lopásdologba s mindenfélét meg tudott mondani és gyógyított szintén. De ő is úgyszintén úgy vót, hogy — hány hetes vót, vagy hány napos vót amikor megszólalt?

BÍBOR: A Jakab Ignác, kérem szépen, fűrésztöteknőbe vót, csak kéthetes, háromhetes vót és akkor megszólalt a Miháj Lajosnak az unokája. Miháj Ámálkának a fija.

JÁNOS: Az öreg is úgy szólalt meg. Ő is úgy szólalt meg. Egy, egynapos, vagy hetes, vagy ijesmi, így monták az öregek el, hogy ő megszólalt. Rendesen beszélt, fojékonyan beszélt, de mondotta az anyyának, hogy ő valamit emondott, de aszonta, hogy ne szójon senkinek felőle, mert akkor ő meg fog halni. Ne mongya el senkinek!

BÍBOR: Egy évig nem volt szabad elmondani, s az édesanya nem is mondta el.

JÁNOS: Na, most az édesanyja nem is monta el. Nem beszélt senkinek.

BÍBOR: Feresztövizben az unokája szólalt meg, igen. De osztán maj meghalt, mert kiment a hír, elment és ez a nagyapja mentette meg. Ojan beteg lett, hogy maj meghalt az unoka, mert aszt tartották, így mondták, hogy nem szabad a hír a kapun kimennyen, hogy a gyermek tudott beszélni. Viszont kiment valaki által, valami által, csak a családból; kiment és akkor ojan beteg lett a gyerek, hogy meg is vót már meredve. Nagyon rosszul vót. Rögtön lehvíták eszt a nagyapját, akit én mondok (Mihály Lajkát) és ő mentette meg. Megmentette, megélt, felnött ember, de szerencsétlen.

JÁNOS: S ő akkor megmonta, a nagyapja, hogy nagy bajt csináltatok, mert ennek a gyereknek az élete nem fog semmit se érni, ha megmarad életbe is.

BÍBOR: De egy ideg, de egy roncs, egy szerencsétlen.

JÁNOS: Szóval minden bajba belékerült, mindenbe és a máji napig se semmit nem ér az élete. Igen, és ő a máji nap is eltugya mondani. Az unokája, hát harmincöt éves körül, most harmincnégy lehet. A nagyapja akkor már olyan korba vót már, amikor ez az unokája megszületett.

Székely Julia

Sajtócenzára a II. világháború idején

Magyarországon békeidőben — a két világháború között — utólagos sajtócenzára volt. Így volt ez az első Csehszlovák Köztársaságban is, ahol 1938 őszéig újságíró, lapszerkesztő voltam. Ha valamit az újságszég nem talált közölhetőnek, elkobozta a lapot. Utána a sajtótermék fehér ablakkal, „Elkobzás után második kiadás” fejléc felirással jelent meg. Ez megszokott dolog volt.

A második világháború kitörése után a Miniszterelnökség sajtóosztálya néhány napon belül megszervezte a Sajtóellenőrző Bizottságot. A Bizottság elnökből, a Miniszterelnökség két osztályának (sajtóosztály, gazdaságtanulmányi osztály), valamint egyes tárcáknak (külügy, honvédelem, pénzügy, iparügy, földművelésügy) képviselőiből tevődött össze. A bizottság (cenzára) helyiségei a Parlament földszintjén, a főlépcsőtől jobbra voltak. Az első helyiségben volt a segédhivatal, itt vették át a napi- és a hetilapoktól beérkezett kefelevonatokat. Innen nyílt egy tanácsterem, ahol a bizottság a hosszú asztal mellett három turnusban „ülésezett”, illetve három turnusban (8-tól 12-ig, 12-től este 6-ig és 6-tól a napilapok lapzártáig) folyt a cenzúrázás.

Maga a cenzúra úgy történt, hogy az elnök, de inkább a sajtóosztály soros képviselője osztotta szét belenézés után a „flekkeket” az egyes tárcaképviselők között. Az illetékes beleolvastott, vagy ha kényesebb cikk volt, elolvasta a cikket. Ha törölt, ha nem, a flekk a soros újságszéghez került, akinek nem volt más dolga, mint az, hogy három bélyegző (*Engedélyezem — Törléssel engedélyezem — Nem engedélyezem*) közül az egyiket rányomta és szignálta. Az elnök csak vitás esetekben „konzultált”.

A tárgyalóasztal mellett az ülésrend a következő volt: az asztal jobb oldalán foglalt helyet az asztal végén az ügyész, mellette a sajtóosztály képviselője, utána az elnök, az elnök jobb oldalán a gazdaságtanulmányi osztály képviselője. A hosszú asztal túoldalán foglaltak helyet az említett tárcák képviselői, majd 1941-től helyet kapott a Közélelmezési Minisztérium is.

A Parlamentben csak a budapesti napi- és hetilapokat cenzúráztuk. Volt belőlük elég, felsorolni is sok lenne. Reggel 9, délelőtt 3, délben és délután 6 napilap hagyta el a sajtót. Volt tehát olvasnivalója a cenzúráknak. A reggel megjelenő napilapok déltől kezdtek küldeni az anyagaikat, a harmadik turnus legtöbbször éjjel 11 óra után távozhatott haza.

Az első az volt, hogy az utasítások dossziéját néztük meg. Ebben gyűjtötték össze a különböző főhatóságoktól érkezett tiltásokat, útbaigazításokat. Ugyanitt az asztalon voltak találhatóak az MTI bizalmas jelentései, rádióhallgatásai és a lapoknak küldött jelentései. Ezeket már csak azért is elolvastuk, mert teljes képet kaphattunk a világ eseményeiről, a moszkvai és a londoni rádiót sem kellett otthon hallgatnunk. Tudtuk, hogy mit közölhetnek és mit nem közölhetnek a lapok. Így történt ez például 1941. április 4-én reggel. Az első turnusra mentem be reggel 8 órára. Karkiss Kornél tábornok volt a soros elnök, ő közölte velem Teleki Pál öngyilkosságát. Az utasítások dossziéjában az állott, hogy ezt a délelőtti lapok még nem közölhetik. (A Mai Nap, Kis Újság, Friss Újság.) A déli és a délutáni lapok már nagy cimbetükkel hozták. Még a délelőtti folyamán megtudtuk, hogy utoljára késő este járt nála Ujpey Elemér, akitől Teleki Barcza londoni követ számjeltáviratát kérte. Ebben közölte Barcza, hogy Jugoszlávia megtámadása — Eden angol külügyminiszter közlése szerint — *casus belli*.

Talán nem érdektelen, ha a Sajtóellenőrző Bizottságban helyet foglaló fontosabb személyekről is megemlékezem. A háború óta eltelt évtizedek alatt többször olvastam a cenzúráról súlyos elmarasztaló és rosszindulatú irásokat, sokszor egészen hibás nevekkal. Nem kívánom védeni a mundér becsületét, csak annyit jegyzek meg, hogy a Sajtóellenőrző Bizottság háborús intézmény volt, és a benne helyet foglaló emberek zöme már igen korán tudta, hogy a háborút elvesztettük. Néhány prominensebb nevet a következőkben sorolok fel.

A Sajtóellenőrző Bizottság elnöke volt többek között Rudnay Lajos követ, Karkiss Kornél hadbíró tábornok, Rákóczy Imre sajtófőnök, majd Kristóffy József moszkvai követünk, akit a hadüzenet utáni odüsszeiának beillő hazatérte után neveztek ki a Bizottságba, moszkvai követségi beosztottjával, Mihálkoviccs Jánossal együtt. Kristóffy roppant zárkózott ember volt, nem mesélt semmit, a hazautazás kálváriáját is Mihálkovicstól tudtuk meg (a Kaukázuson, Törökországon, Bulgárián át jöttek haza).

A Miniszterelnökség sajtóosztályát a következők képviselték: Dutka Ákos, Komjáthy Aladár, Thorma Domokos, Forray Tibor, Ormay Imre, Haeffler István. A külügyi tárcát többek között Balla Borisz, Dietl Fedor, Kubányi Kornél, Garzuly Béla, Mészáros István képviselte. Mészáros István a varsói magyar követség sajtóattaséja volt, kitűnő műfordítója a lengyel szépirodalomnak. Ő „cenzúrázta” a hozzánk menekült sok tízezer lengyel hetilapját úgy, hogy jó néhányszor kapott a magyar Külügyminisztérium a német nagykövetségtől „feljegyzést”. Az itt élő szlovákok hetilapját, a Slovenské Novinyt Forray Tiborral ketten — szintén idézőjelben — cenzúráztuk. Mindent kiengedtünk, sőt Sekerka szerkesztőt még buzdítottuk is, hogy bármit lehozhat. A Slovenské Noviny igen kapós lap volt Pozsonyban, Saňo Mach belügyminiszter nagy bosszúságára.

Az egyik elmarasztaló és gúnyos „visszaemlékezésben” olvastam, hogy a Népszava híres karácsonyi száma úgy jelenhetett meg, hogy a Népszava szerkesztősége hetekkel előtte, részletekben küldte be a karácsonyi szám cikkeit, s ezzel „megtevesztette a cenzúrát”. A karácsonyi szám cikkei a sajtóosztály képviselőinek kezébe kerültek. Mint a néhány felsorolt név is mutatja, Dutka Ákosra és társaira senki sem dobhat követ! A miniszterelnök határozott utasítása az volt, hogy a Népszava karácsonyi számát teljes egészében *ki kell* engedni. Megtevesztésről tehát szó sem eshetett. Karkiss Kornél tábornokról (a nevével sem tudta a cikk szerzője, Karkis Ottmárt írt, egy s-sel) azt írták, hogy „reszkető vénember” volt. Pedig stramm ember volt, néha tábornoki egyenruhában elnökölt. Még annyit róla, hogy a felszabadulás után maga Szakasits Árpád tanuskodott mellette és Karkiss az igazoló bizottság igazolta.

A honvédelmi tárca annyiban érdemel említést, hogy csak a vezető (Vásárhelyi alezredes) volt aktív katona, a többi behívott tartalékos tiszt, akik civilben jártak be. A többi tárca képviselője legfeljebb miniszteri titkári rangot viselt, nem sok vizet zavartak.

A bizottsági teremben sokszor érdekes beszélgetés zajlott. Én például egyszer Buzássy Lajos főügyésznek felhoztam a Szálasi-per-t. Ő volt a per fővádlója. Megjegyeztem, hogy jobb lett volna, ha nem csinálnak Szálasiból „hóst”, és Vasmacsakovácsy Szvetozárt, a 8 Órai Újság kitűnő szatirairóját ültetik az ügyész helyére, így teszük neveségessé ország-világ előtt.

A Stójai-kormány Rajniss Ferencet nevezte ki sajtófőnökké. Én már akkoriban alig jártam be a Parlamentbe, mert 1943-ban egy tudományos intézet megszervezésével és vezetésével bízott meg Bárányos Károly földművelésügyi államtitkár. Egy napon aztán ajánlott levél érkezett a Miniszterelnökség sajtóosztályától Rajniss aláírásával. Megköszönte eddigi működésemet, és felmentett a Bizottságban viselt tisztségem alól. Nem firtattam, hogy kik kerültek a helyünkre. „Gleichschaltolták” a sajtót és a cenzúrát is.

Hantos László